

Wageningse biologiestudenten volgen de veldcursus Vegetatiekunde en systeemecologie op Terschelling (foto: Wim Braakhekke).

Frank Berendse

De Stichting Bijzondere Leerstoelen Natuurbeheer: een terugblik

Na mijn benoeming in 1994 tot hoogleraar Natuurbeheer in Wageningen werd ik betrokken bij het initiatief van het Prins Bernhard Cultuurfonds, Natuurmonumenten en Wereld Natuur Fonds om een aantal bijzondere (deeltijd-) leerstoelen op het terrein van het natuurbeheer in het leven te roepen. Het doel van de in 1993 opgerichte Stichting Bijzondere Leerstoelen Natuurbeheer was om de relatie tussen de praktijk van het natuurbeheer en het onderwijs en onderzoek aan de Nederlandse universiteiten te versterken.

De artikelen in dit nummer geven een mooi overzicht van hetgeen door de Stichting is bereikt en de vraag dringt zich op of nu – vijftien jaar na de oprichting van de Stichting – de gestelde doelen zijn gerealiseerd.

In de allereerste plaats is het belangrijk ons te realiseren dat op het moment van het initiatief het natuurbeheer aan de Nederlandse universiteiten geenszins afwezig was. In Amsterdam, Leiden, Groningen, Nijmegen en Wageningen was sinds de zestiger jaren de ecologie uitgegroeid tot een volwassen vakgebied dat allerlei relaties onderhield met de praktijk van het natuurbehoud zowel via onderzoekopdrachten als via directe adviezen aan terreinbeheerders. In Wageningen was deze relatie van het begin af aan heel sterk.

In 1964 werd Mörzer Bruyns, afkomstig uit Staatsbosbeheer en oprichter van het RIVON, de eerste hoogleraar Natuurbehoud en natuurbeheer in Nederland. Als geen ander zette Mörzer Bruyns zich in voor de directe praktijk van het natuurbehoud in Nederland. In Nijmegen werd in 1967 Victor Westhoff aangesteld als hoogleraar Vegetatiekunde. Nog steeds beschouwen we hem als de man die het natuurbeheer in Nederland zijn eerste wetenschappelijke basis heeft gegeven. Met de opvolgers van zowel Westhoff

(Blom, De Kroon) als Mörzer Bruyns (Stor-tenbeker, ondergetekende) is het wetenschappelijke fundament steeds verder versterkt, maar is het doel om via universitair onderwijs en onderzoek een bijdrage te leveren aan het natuurbehoud recht over-eind gebleven.

Wanneer we de artikelen in dit tijdschrift lezen en de vijf ingestelde part-time leerstoelen beschouwen, zien we een breed inhoudelijk spectrum: Jan Bakker als echte ecooloog, evenals Matthijs Schouten, hoewel de laatste zich eveneens beweegt op het geheel nieuwe grensvlak tussen ecologie, kunst en filosofie. Ook Herman Eijsackers heeft als bodembiooloog zijn wortels in de ecologie, maar heeft zich vooral gericht op bodemverontreiniging als hinderpaal voor natuurherstel. De twee andere leerstoelen begeven zich duidelijk buiten de grenzen van de ecologie. Toine Smits richt zich op het beheer en de inrichting van ons rivierengebied in de meest brede zin en Kris van Koppen en Marjan Margadant hebben zich verantwoordelijk gesteld voor het zo belangrijke veld van de

“Het allerbelangrijkste op dit moment is het instellen van een volledige leerstoel op het terrein van de natuurbeschermings-educatie voor kinderen en voor volwassenen, met bijzondere aandacht voor draagvlakvorming en de natuurbeleving door allochtonen die een steeds groter deel van onze samenleving vormen. Wanneer deze full-time leerstoel gerealiseerd is, heeft de Stichting Bijzondere Leerstoelen Natuurbeheer – naar mijn mening – voor een belangrijk deel haar taak volbracht.”

Hier zijn leerlingen bezig met het ganzen- resp. weidevogelproject in het Natuurmuseum Fryslân: een combinatie van binnen uitpluizen en buiten kijken (foto's: Natuurmuseum Fryslân/ Sita Bakker).

natuurbeschermingseducatie. Bij elk van de leerstoelen werd een duidelijke brug geslagen naar binnen de praktijk van het natuurbeheer actieve organisaties: Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Prins Bernhard Cultuurfonds, het Wereld Natuur Fonds en Rijkswaterstaat.

Het is niet nodig om hier een samenvatting te geven van de bereikte resultaten. Dat doen de verhalen zelf op overtuigende wijze. We zien dat aan de VU in Amsterdam en de Universiteit Utrecht de bijzondere leerstoelen een duidelijk gat hebben gevuld. Aan de VU wordt nu jaarlijks een cursus Natuurbeheer gegeven voor 2de jaars studenten. In Utrecht heeft de natuurbeschermings- en milieu-educatie door het instellen van de leerstoel een duidelijk zichtbare plaats gekregen. Deze leerstoel heeft via stevig wetenschappelijk

onderzoek laten zien dat natuurbeschermings-educatie bij kinderen echt een substantieel effect heeft op het draagvlak voor natuurbehoud. In Groningen, Nijmegen en Wageningen werd al lange tijd ruime aandacht aan natuurbeheer gegeven. Jan Bakker was reeds een groot aantal jaren werkzaam aan de Rijksuniversiteit Groningen toen hij tot bijzonder hoogleraar werd benoemd. Hier heeft geen duidelijke toevoeging plaatsgevonden, hoewel het onderzoek over de ecologie van onze kustgebieden door deze benoeming nog duidelijker dan voorheen een eigen gezicht heeft gekregen. Ook in Nijmegen had het natuurbeheeronderzoek al een eigen plaats, maar de leerstoel van Toine Smits heeft daar een dimensie aan toegevoegd: het grensvlak tussen civiele techniek, natuurontwikkeling en landinrichting. In Wageningen is sprake van een vergelijkbare situatie. Het natuurbeheer is hier van oudsher stevig verankerd, maar de bijzondere leerstoel Ecologie van het natuurherstel bleek door de specifieke inkleuring door Matthijs Schouten een zeer waardevolle aanvulling te zijn. De confrontatie tussen natuurbehoud, kunst en filosofie bleek steeds weer volle zalen met studenten te trekken.

Waar staan we en wat moet er nog gebeuren? Het doel van de Stichting Bijzondere Leerstoelen Natuurbeheer was om via een tijdelijke impuls het onderzoek en onderwijs in het natuurbeheer steviger dan voorheen aan de Nederlandse universiteiten te verankeren. Voor een belangrijk deel is dat gelukt. De leerstoelen in Groningen en Nijmegen zijn inmiddels als reguliere, voltijdse leerstoelen geconsolideerd. Ook de financiering van de bijzondere leerstoel in Amsterdam is inmiddels door de Vrije Universiteit overgenomen.

Er zijn nog vele andere onderzoeksterreinen binnen het natuurbeheer waar wellicht een bijzondere leerstoel overwogen zou kunnen worden, zoals bijv. de relatie tussen natuur en gezondheid, natuur en economie en de monitoring van effecten van waterbeheer. Maar het allerbelangrijkste op dit moment is het instellen van een volledige leerstoel op het terrein van de natuurbeschermingseducatie voor kinderen en voor volwassenen, met bijzondere aandacht voor draagvlakvorming en de natuurbeleving door allochtonen die een steeds groter deel van onze samenleving vormen. Zonder een veel breder maatschappelijk draagvlak voor natuurbehoud dan op dit moment aanwezig, is iedere poging om de biologische verarming van het Nederlandse landschap een halt toe te roepen gedoemd te mislukken. Wanneer deze full-time leerstoel gerealiseerd is, heeft de Stichting – naar mijn mening – voor een belangrijk deel haar taak volbracht en heeft zij een waardevolle bijdrage geleverd aan het consolideren van een vakgebied dat in 1964 zijn aanvang heeft gekregen met de aanstelling van Mörzer Bruyns in Wageningen.

Prof.dr. F. Berendse
Centre for Ecosystem Studies
Wageningen University and Research Centre
Droevendaalsesteeg 3a
6708 PB Wageningen